

Probir i procjena: metode i ishodi

Doc.dr. sc. Maja Cepanec i dr.sc. Sanja Šimleša

Kako “pronaći” dijete s odstupanjem?

PROCJENA

80-90%

PROBIR

provedba standardizirane ljestvice

20-50%

- ❖ *Vremensko ograničenje*
- ❖ *Promjene mjesta boravka*
- ❖ *Znanje i iskustvo stručnjaka*

NADZOR (PROMATRANJE)

praćenje djetetovog razvoja

Što je probir?

Proces proaktivnog testiranja (cijele populacije) djece u svrhu prepoznavanja one koja pokazuju visoki rizik za klinički značajna razvojna odstupanja.

Probir se radi samo za ona stanja / bolesti kod kojih RANO OTKRIVANJE donosi dobit za pojedinca i/ili društvo.

Vrste probirnih ljestvica

Opći razvoj

Ages & Stages, The Denver Developmental Screening Test, The Bayley Infant Neurodevelopmental Screener, Early Screening Inventory, Battelle Developmental Inventory, Parents' Evaluation of Developmental Status....

Motorički razvoj

Early Motor Pattern Profile, Motor Quotient, Alberta Infant Motor Scales, Toddler and Infant Motor Evaluation, The Milani-Comparetti Developmental Screening Test...

Kognitivni razvoj

Slosson Intelligence Test, Linguistic and Auditory Milestone Scale (CLAMS), Cognitive Adaptive Test (CAT)

Jezično-govorni razvoj

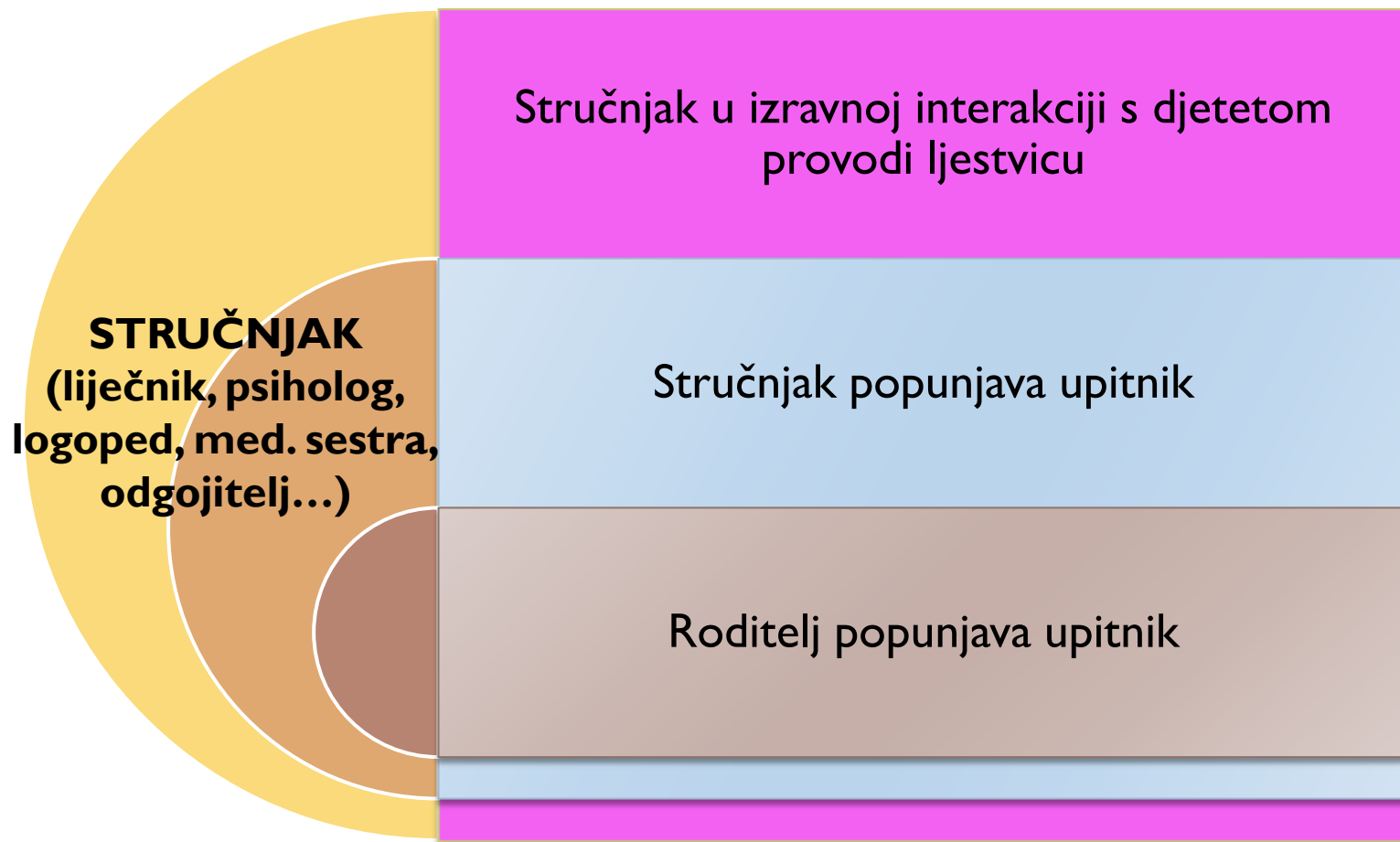
Communication and Symbolic behavior Scales- Developmental Profile (CSBS DP), Early Language Milestone Scale,

Socijalni razvoj

Modified Checklist for Autism in Toddlers (M-CHAT), Pervasive Developmental Disorders Screening Test-II (PDDST-II), Screening Tool for Autism in Two-Year-Olds (STAT), Social Communication Questionnaire (SCQ)....

Tko provodi probir i kako?

Opažanje stručnjaka <--> opažanje roditelja

- ✓ Korelacije između opažanja stručnjaka i roditelja su umjerene.
- ✓ Roditeljima pomaže:
 - kad izvještavaju o sadašnjem stanju
 - kad imaju ponuđene odgovore (ne moraju se dosjećati)
 - kad su navedeni primjeri (kao vodilje u odgovaranju)

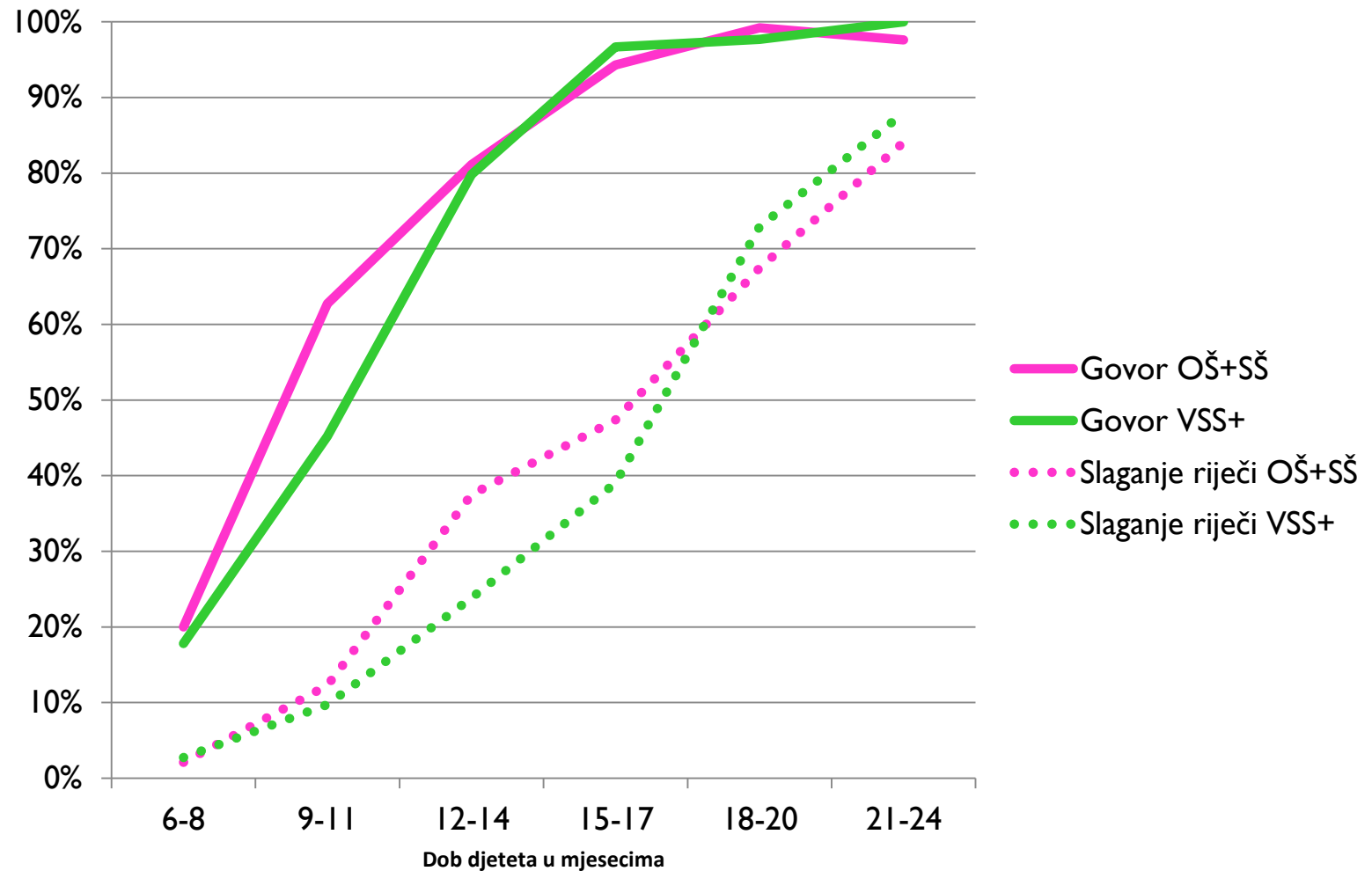
(Dale i sur., 2009)

- ✓ Porastom kronološke dobi djeteta, korelacije postaju više.

(Dale, 1990, 1991; Eadie i sur., 2010; Fenson i sur., 2000; Wetherby i sur., 2002, 2003)

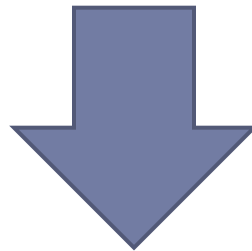

Obrazovanje majke

PROBLEMI

1. Provedbu probira na razvojne poremećaje ne koordinira, ne provodi niti ne kontrolira niti jedno ministarstvo i niti jedno stručno društvo!
2. Odabir probirnih ljestvica je prepušten pojedincu
3. Na tržištu postoji samo nekoliko probirnih ljestvica (za prilično uska područja)

NAJVEĆI PROBLEM

Što nakon probira?

Svaki postupak probira može rezultirati:

REZULTAT PROBIRA

POZITIVAN PROBIR
(dijete ima odstupanje)

NEGATIVAN PROBIR
(dijete nema odstupanje)

STVARNO STANJE

Dijete
S ODSUPANJEM

**ISPRAVNO
POZITIVNI**

Dijete
BEZ ODSUPANJA

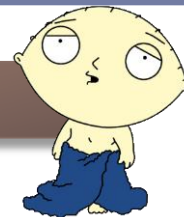
**LAŽNO
POZITIVNI**

**LAŽNO
NEGATIVNI**

**ISPRAVNO
NEGATIVNI**

Zašto se “bojimo” lažno pozitivnih?

1) Novac

2) Utjecaj na dijete i obitelj

*Odvagnuti “trošak” lažno pozitivnih
i lažno negativnih.*

Taj “trošak” nije isti za sve bolesti i stanja!

Analiza slaganja majki i očeva prema česticama

Majke i očevi pokazuju visoko slaganje u procjenama (korelacija za ukupan rezultat iznosi .943).

Analiza pojedinih čestica pokazuje da roditelji daju isti odgovor na prosječno 78% pitanja (raspon 46%-100%).

Viša razina slaganja na česticama koje ispituju jasnije vidljiva ponašanja (manja razina interpretacije):

<i>Mahanje pa-pa</i>	92%
----------------------	-----

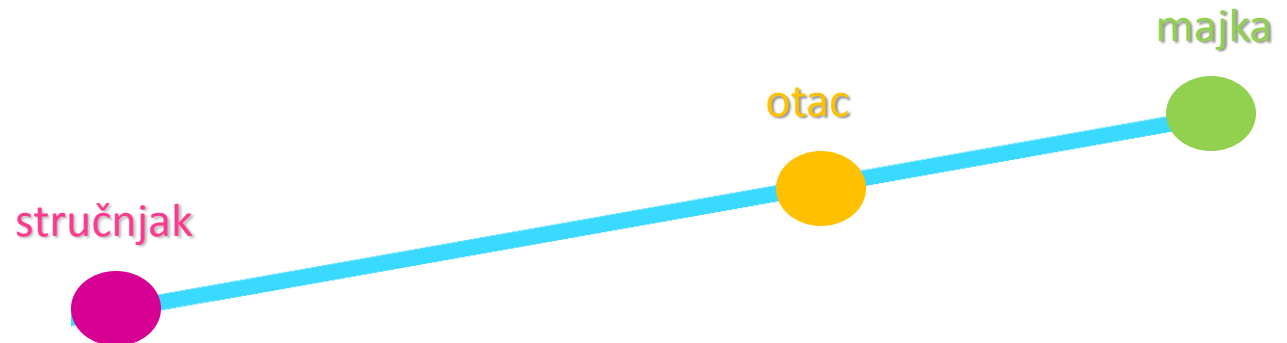
Niža razina slaganja:

<i>Skreće pažnju na njemu važne stvari</i>	69%
--	-----

<i>Pokušava pridobiti Vašu pažnju</i>	67%
---------------------------------------	-----

Klinički značajne razlike

- ✓ U **7-13%** slučajeva rezultati majke i oca smještavaju dijete u ***klinički različite kategorije***
- ✓ Rezultati očeva znatno češće smještavaju dijete u zonu zabrinutosti (što je u skladu s općim trendom da očevi sveukupno daju niže rezultate)

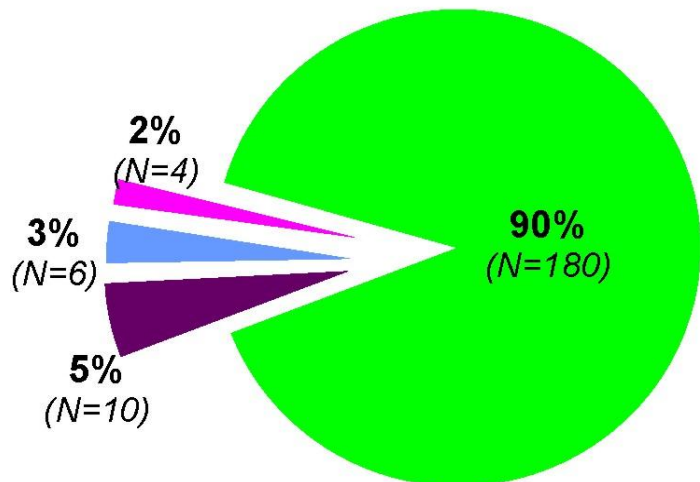

Roditeljska zabrinutost

Dojenčad i hodačad
N=211

94.8%

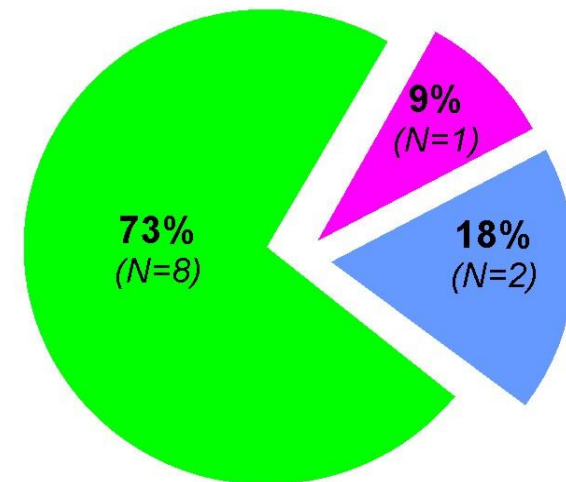
Roditelji NE iskazuju
zabrinutost
N=200

5.2%

Jedan ili oba roditelja
iskazuju zabrinutost
N=11

- Oba rezultata su u zoni urednog razvoja
- Majčin rezultat je u zoni rizika
- Očev rezultat je u zoni rizika
- Rezultati oba roditelja su u zoni rizika

Čemu težimo pri sastavljanju i odabiru ljestvica?

- 1) Brza provedba
- 2) Ekonomska održivost
- 3) Prepoznavanje u što ranijoj dobi
- 4) Prikladnost za dijete / roditelja
- 5) Visoka osjetljivost
- 6) Visoka specifičnost

10-15 min

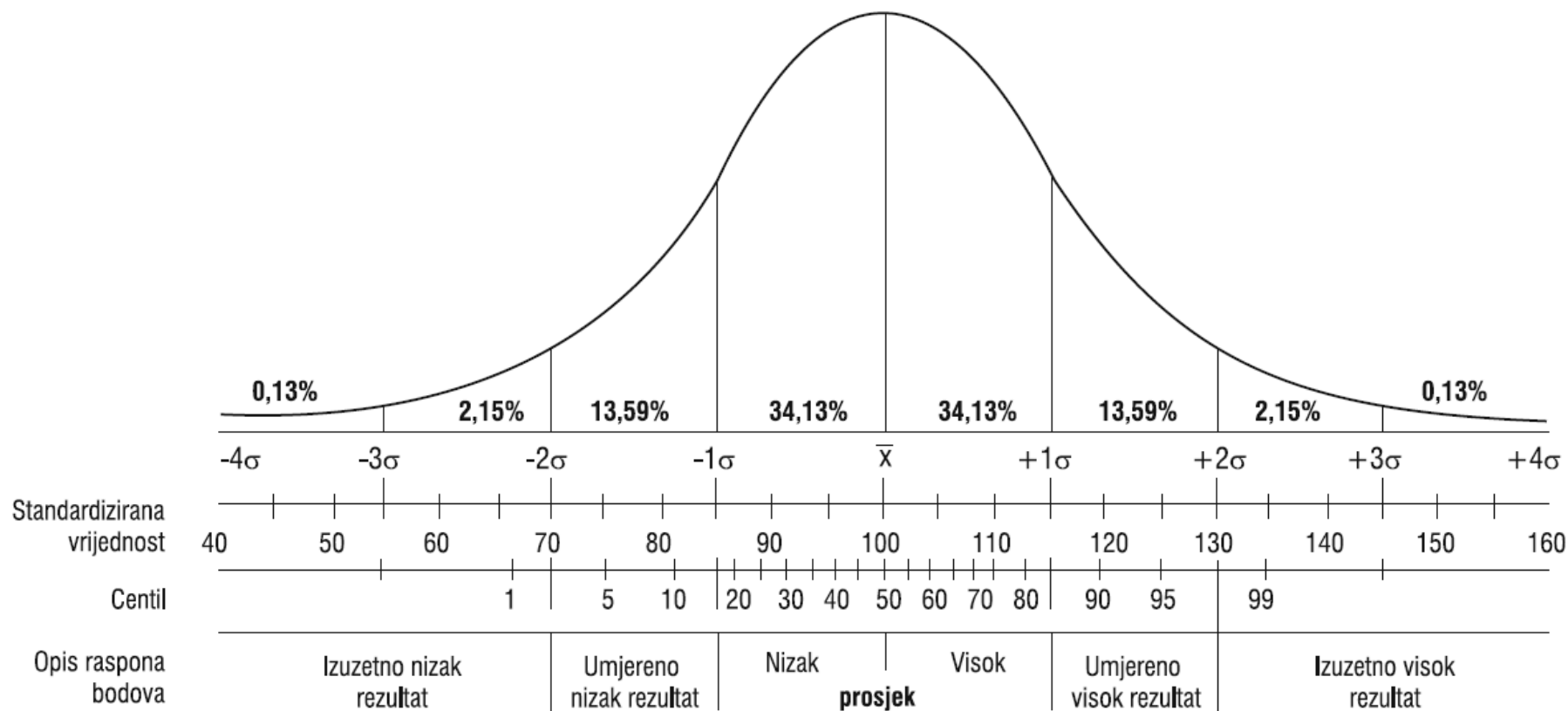
> 70-80%

** probir se ponavlja!*

> 70-90%

** granični slučajevi?*

Prikaz raspodjele normalne distribucije sa skalom u centilima u odnosu na dvije istoznačenske skale: standardni rezultat i standardnu devijaciju.

Razvojna procjena u predškolskoj dobi

Tko, kada, kako?

- ▶ Tko daje dijagnozu razvojnih teškoća u Hrvatskoj?
- ▶ Kada se daje dijagnoza?
- ▶ Kako se postavlja dijagnoza?

Tko, kada, kako?

NUŽNO!!!!

Istraživanja pokazuju stabilnost dijagnoze postavljene u dobi od dvije godine ukoliko se prikupe informacije o djetetu iz više različitih izvora, za razliku od postavljanja dijagnoze na temelju samo jednog izvora

(Chawarska i sur., 2008)

Tko?

Primjerice za PAS:

- ▶ SAD: psihijatar, psiholog ili razvojni pedijatar koji ima specijalizaciju iz rane dijagnostike razvojnih teškoća (Chawaraska i sur., 2008)
- ▶ Hrvatska:???

Indikacije za razvojnu procjenu

Dijete ne brblja u dobi od 12 mjeseci.

Dijete ne koristi niti jednu gestu (pa-pa, pokazivanje prstom i sl.) u dobi od 12 mjeseci.

Dijete ne govori u dobi od 16 mjeseci.

Dijete ne spaja spontano riječi (ne eholalija!) u dobi od 24 mjeseca.

BILO KAKVA regresija u jeziku ili socijalnim vještina u BILO KOJOJ dobi.

Smjernice preuzeli i Child Neurology Society i American Academy of Pediatrics

Kada?

- ▶ Diferencijalna dijagnostika se radi kada je djetetova mentalna (neverbalna dob) najmanje 18 mjeseci - prije toga nije moguće napraviti diferencijalnu dijagnostiku poremećaja iz autističnog spektra i intelektualnih teškoća
- ▶ 90 posto roditelja “osjeti” zabrinutost prije djetetova drugog rođendana (Chawarska i sur., 2007)

Kako?

Razvojna procjena $\neq$ terapija

Anamnestički podaci:

Kako je protekla trudnoća, da li je majka pila lijekove, stres u trudnoći, porod...

- Gestacijska dob djeteta, PT/D, APGAR, inkubator, broj dana provedenih u bolnici...
- Kada je dijete počelo samostalno sjediti, prohodalo, počelo brbljati, prva riječ sa značenjem..

Broj braće/sestara, bolesti roditelja, uključenost u predškolski sustav, uključenost u terapiju

Procjena djeteta

- ▶ Primjena upitnika i/ili intervju s roditeljem
- ▶ Primjena mjernih instrumenata (testova) – “ispitivanje” djeteta

Što sve procjenjujemo?

Važno je uzeti u obzir cjelokupan djetetov profil (“omjer” različitih sposobnosti).

Što kada ne postoje ujednačeni kriteriji za postavljanje dijagnoze?

Poremećaj pažnje
i hiperaktivnosti

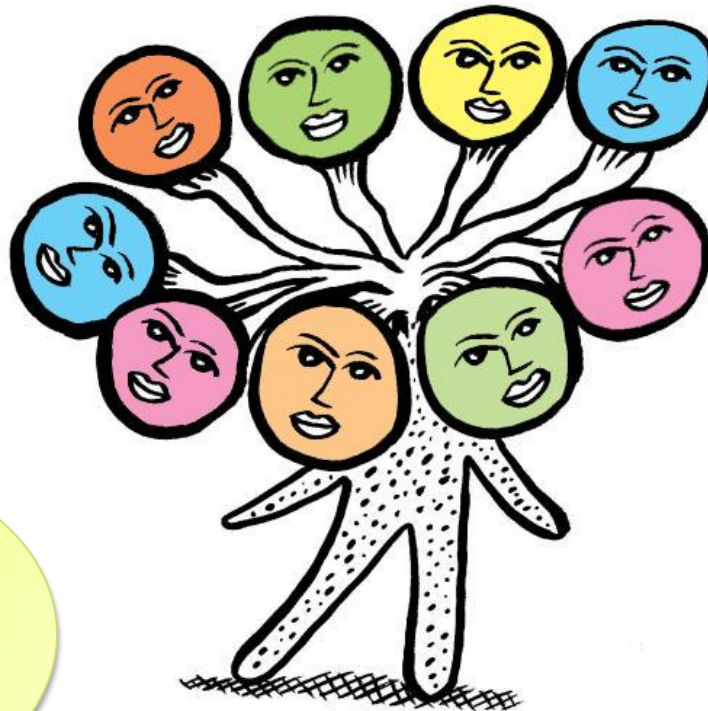
Teško
odgojivo
dijete

Poremećaj
senzoričke
integracije

Razvojna
disfazija

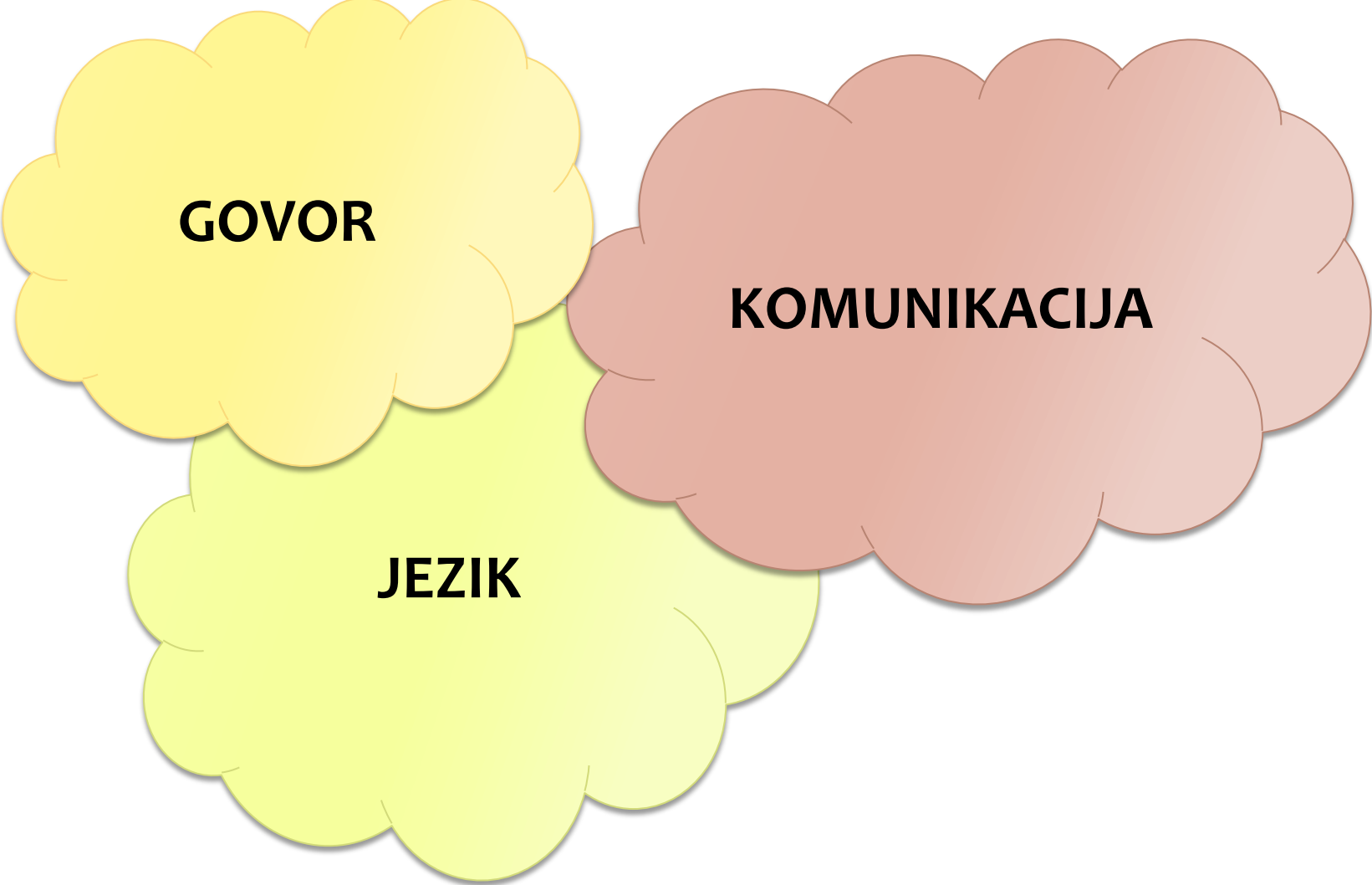
Usporen
razvoj
govora

Usporen
psihomotorički
razvoj

Rani komunikacijski i jezični razvoj: kako ih opažati i procjenjivati?

GOVOR

The diagram consists of three overlapping cloud-like shapes. A yellow cloud at the top left contains the word 'GOVOR'. A light green cloud at the bottom left contains the word 'JEZIK'. A reddish-brown cloud on the right contains the word 'KOMUNIKACIJA'. The clouds overlap such that the yellow and green ones overlap each other, and both overlap with the reddish-brown one.

KOMUNIKACIJA

JEZIK

GOVOR

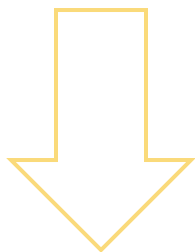
JEZIČNA PROIZVODNJA

RAZUMIJEVANJE JEZIKA

KOMUNIKACIJA

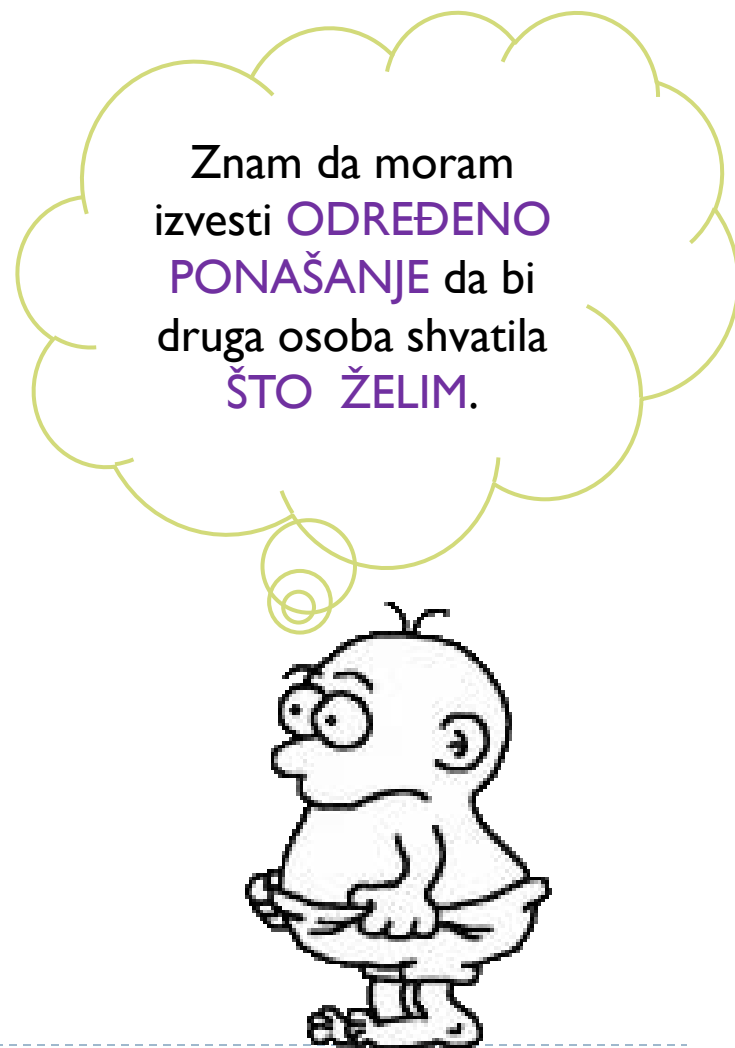
1. Početni korak u promatranju rane komunikacije je uočiti zna li dijete NAMJERNO (intencijski) komunicirati?

Zna li dijete da svojim ponašanjem šalje poruku svojoj okolini?

ILI

Zna li dijete kako poslati poruku okolini?

INTENCIJSKA KOMUNIKACIJA

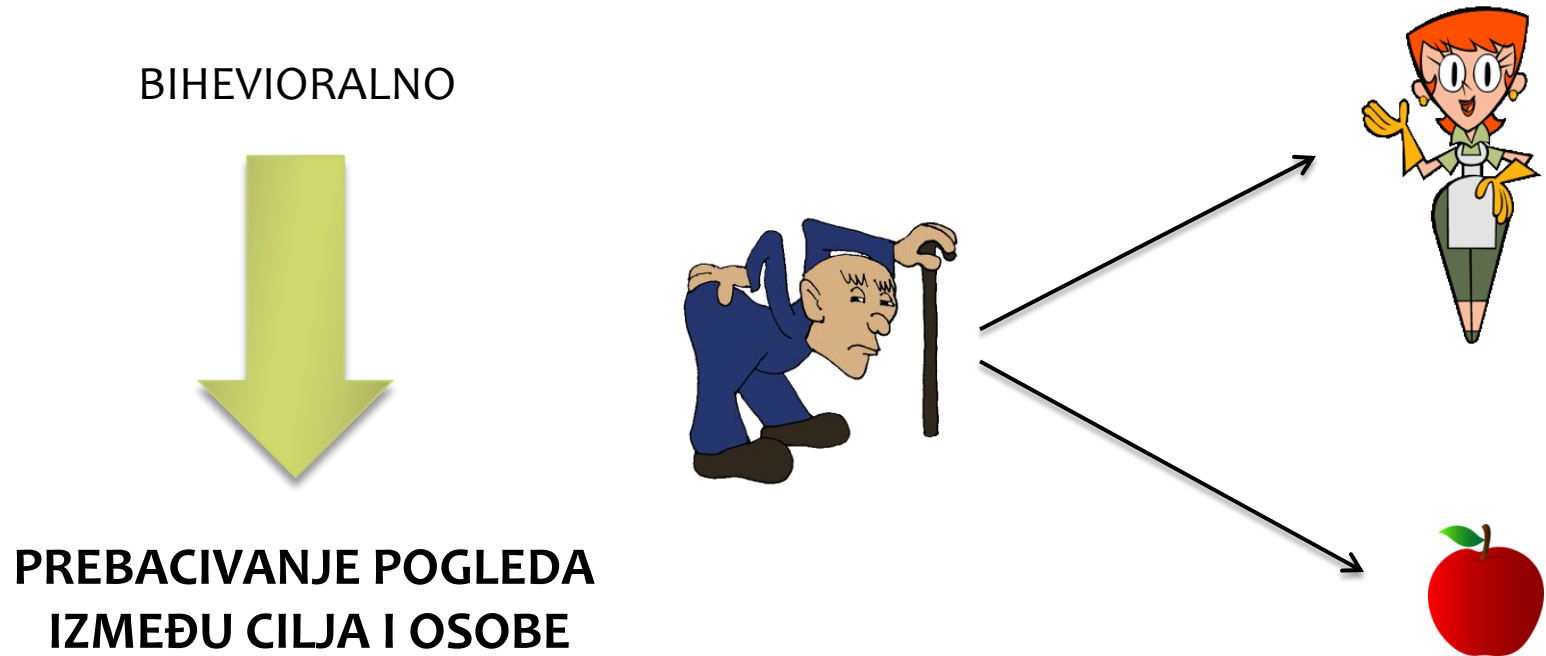

INTENCIJSKA KOMUNIKACIJA

Kako prepoznati intencijsku komunikaciju u ponašanju?

Razlika između intencijskog ponašanja i intencijske komunikacije je obilježena koordinacijom i dijeljenjem pažnje (Sugarman, 1984).

Prebacivanje pogleda je postalo najznačajnije obilježje u većini definicija intencijske komunikacije (McLean i sur., 1991; Wetherby i sur., 1989).

KOMUNIKACIJA

```
graph TD; A[KOMUNIKACIJA] --> B[PREDINTENCIJSKA KOMUNIKACIJA]; A --> C[INTENCIJSKA KOMUNIKACIJA]; B --- D[Okolina PREPOZNAJE poruku na temelju situacije i djetetovog ponašanja]; C --- E[Dijete AKTIVNO i CILJANO šalje poruku okolini];
```

PREDINTENCIJSKA KOMUNIKACIJA

Okolina PREPOZNAJE poruku na temelju situacije i djetetovog ponašanja

INTENCIJSKA KOMUNIKACIJA

Dijete AKTIVNO i CILJANO šalje poruku okolini

> 8-10 mjeseci

Djeca nauče komunicirati **PRIJE** nego što počnu govoriti!

“dogadjaj kad netko usmjerava svoj motorički i/ili vokalni čin prema osobi i iščekuje odgovor (od te osobe)” (Wetherby i sur., 1988, str. 241)

- 1) **Izmjenjivanje pogleda između osobe i cilja (predmeta)**
- 2) Ustrajnost u slanju poruke (dok se ne dostigne cilj)
- 3) Mijenjanje poruke (sve dok se ne postigne cilj)
- 4) Uporaba poruka koje su ritualizirane li imaju konvencionalni oblik unutar specifičnog konteksta
- 5) **Iščekivanje odgovora**
- 6) Prekidanje slanja poruke kad je cilj postignut
- 7) Pokazivanje zadovoljstva ili nezadovoljstva, ovisno o tome je li cilj postignut

Wetherby i Prizant, 1989

2. Sljedeći korak u promatranju rane komunikacije je uočiti kojim SREDSTVIMA dijete komuncira !

3.

Treći korak u procjeni rane komunikacije je uočiti za koje **FUNKCIJE** dijete komuncira !

IMPERATIVNE FUNKCIJE

lat. *imperator* = zapovjednik, vođa

- **Traženje predmeta**
- **Traženje aktivnosti** (ponavljanje poznate igre, traženje da se ponovno pokrene igračka na navijanje i sl.)
- **Odbijanje ili protestiranje**

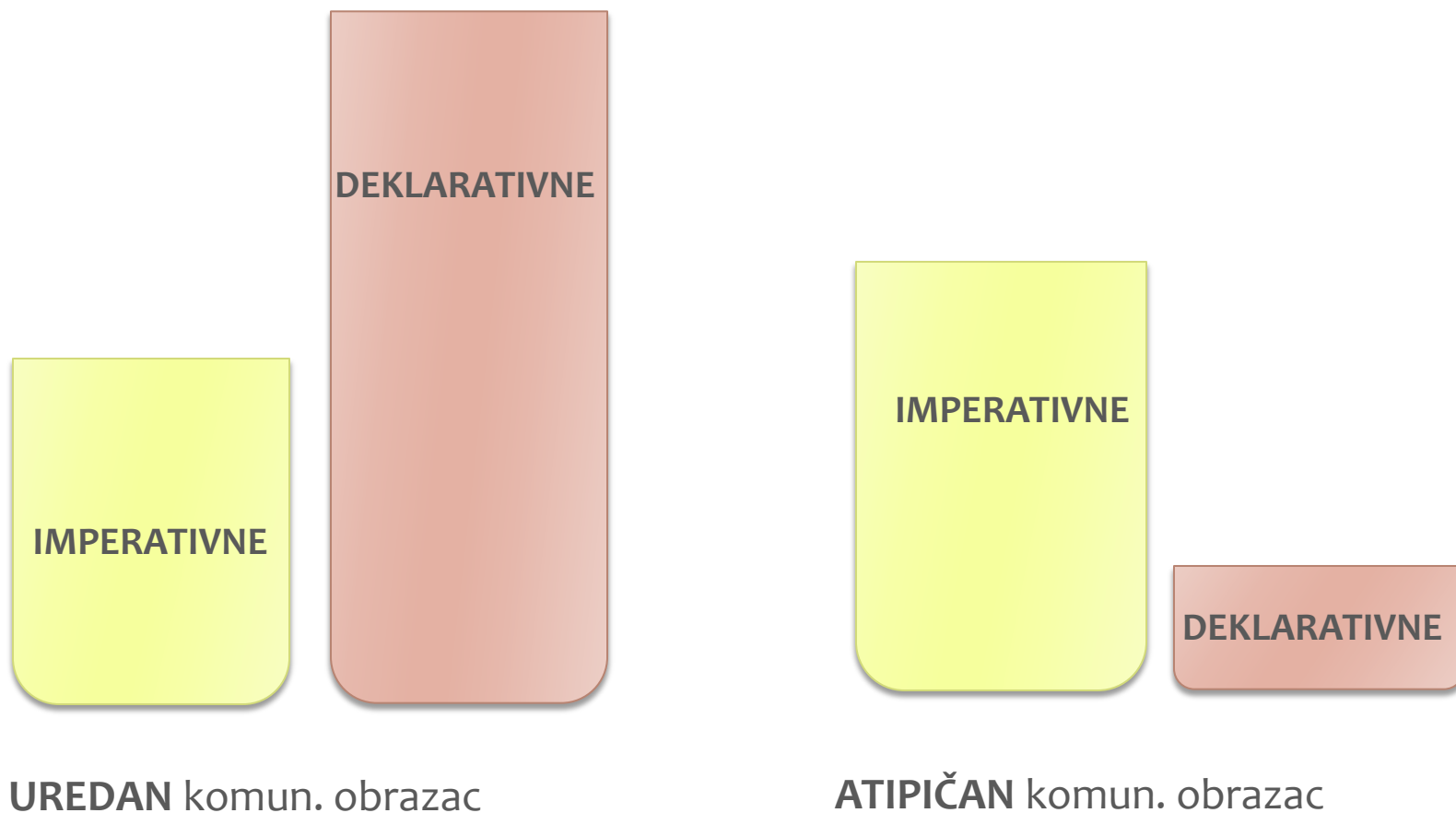
DEKLARATIVNE FUNKCIJE

lat. *declaratio* = iskaz, očitovanje;
pokazivanje

U ranoj dobi najčešće je **komentiranje**.
U kasnijoj dobi (iza 18. mjeseca) javljaju se:

- **Traženje informacija**
- **Potvrđivanje**
- **Odgovaranje**

Pri tome je vrlo važno uočiti kakav je **KOMUNIKACIJSKI OBRAZAC** (omjer imperativnih i deklarativnih funkcija) !

Komunicira li dijete
INTENCIJSKI?

KOLIKO
(učestalo)
dijete
komunicira?

KAKO
dijete
komunicira?

ZAŠTO
(za koje potrebe)
dijete
komunicira?

Prosječno 2 komunikacijska čina
u minuti u dobi od 18 mjeseci (Chapman, 2000)

<10 komunikacijskih činova
u 15 minuta je značajno
niska frekvencija u djece dobi 24 mjeseca

**KOMUNIKACIJSKA
SREDSTVA**

**KOMUNIKACIJSKE
FUNKCIJE**

Dodatno obratiti pozornost na:

- ✓ Kako dijete koristi pogled **U SVRHU REGULIRANJA INTERAKCIJE i KOMUNIKACIJE**
- ✓ U kojoj mjeri dijete pokazuje **PODJELU UŽIVANJA**
- ✓ Koliko uspješno dijete koordinira svoju pažnju s pažnjom socijalnog partnera
- ✓ Koliko sustavno dijete reagira na verbalne naloge
- ✓ U kojoj mjeri su vokalizacija ili govor **USMJERENI NEKOME**
- ✓ Koliko je ono što dijete govori **EHOLALIČNO i/ili STEREOTIPNO**

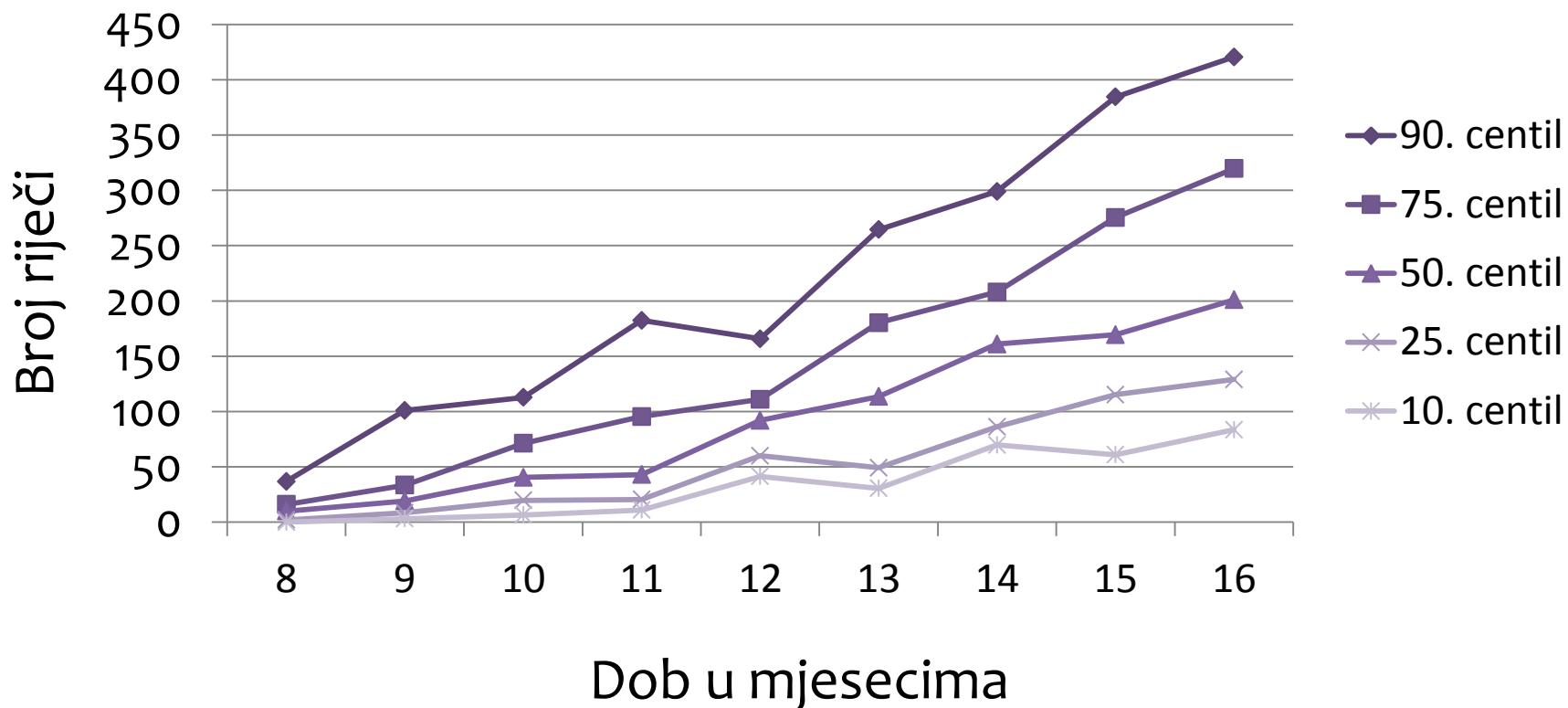
**JEZIČNO
RAZUMIJEVANJE**

LEKSIČKO RAZUMIJEVANJE

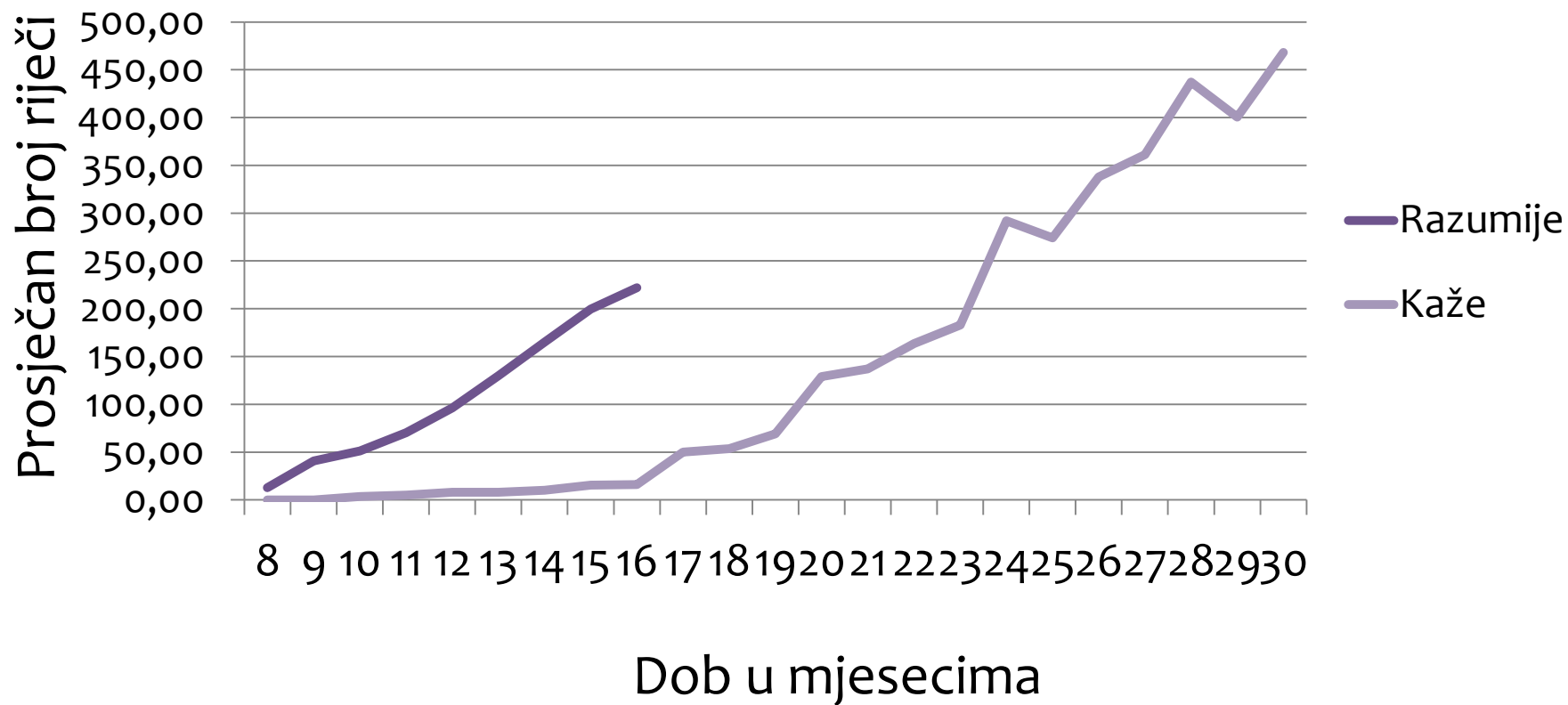
SITUACIJSKO RAZUMIJEVANJE

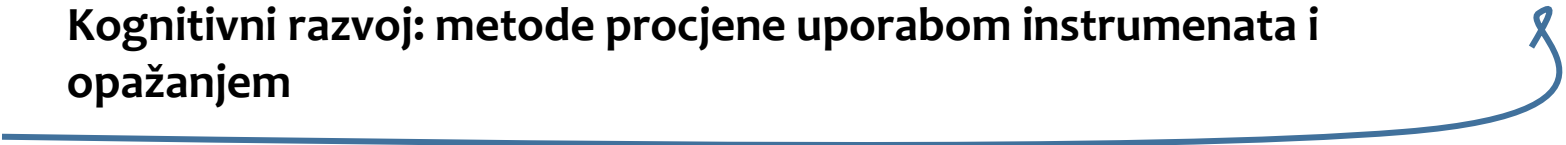
Razumijevanje riječi (veličina receptivnog vokabulara)

Leksičko razumijevanje i proizvodnja

Kognitivni razvoj: metode procjene uporabom instrumenata i opažanjem

- ✓ U prve dvije/tri godine života: psihomotoričke sposobnosti

TEST: Bayley ljestvica dojenačkog razvoja (Bayley, 1993)
Razvojni test Čuturić (Čuturić, 1987)

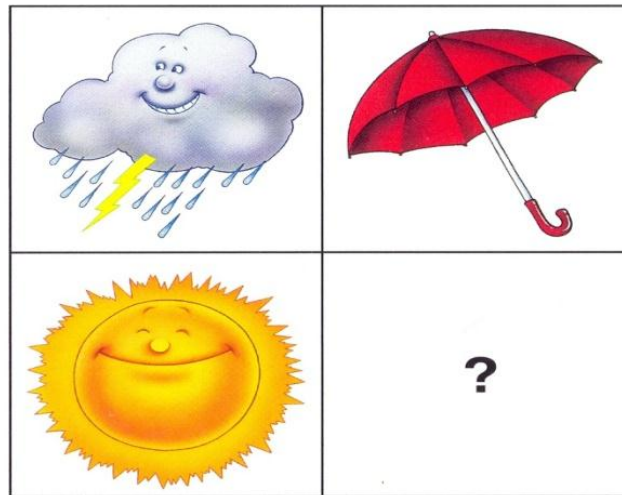
- ✓ Nakon treće godine:
 - Neverbalna inteligencija
 - Verbalna inteligencija
 - Opća inteligencija

TEST: WPPSI-III (Wechsler, 2002)

Neverbalne intelektualne sposobnosti:

Razumijevanje matrice WPPSI-III ljestvice inteligencije (Wechsler 2002)

Verbalne intelektualne sposobnosti:

- Koliko dana ima u tjednu?
- Čime ljudi pišu?
- Nabroji mi godišnja doba?

* Izvadak iz podljestvice *Informiranost WPPSI-III ljestvice inteligencije*
(Wechsler 2002)

- ▶ Istraživačka (do prve godine života)
- ▶ Funkcionalna (oko prve godine života)
- ▶ Simbolička (oko druge godine života)
- ▶ Konstruktivna igra
- ▶ Igra s pravilima

Interesi

Sadržaj interesa

- ▶ Tipični
- ▶ Atipični

Intenzitet interesa

Širina interesa

Jesu li interesi usklađeni sa stupnjem intelektualnog razvoja?

Opseg pažnje:

- ▶ Uredan
- ▶ Kraći

Trajanje pažnje:

- Uredno
- Kraće

Fleksibilnost pažnje:

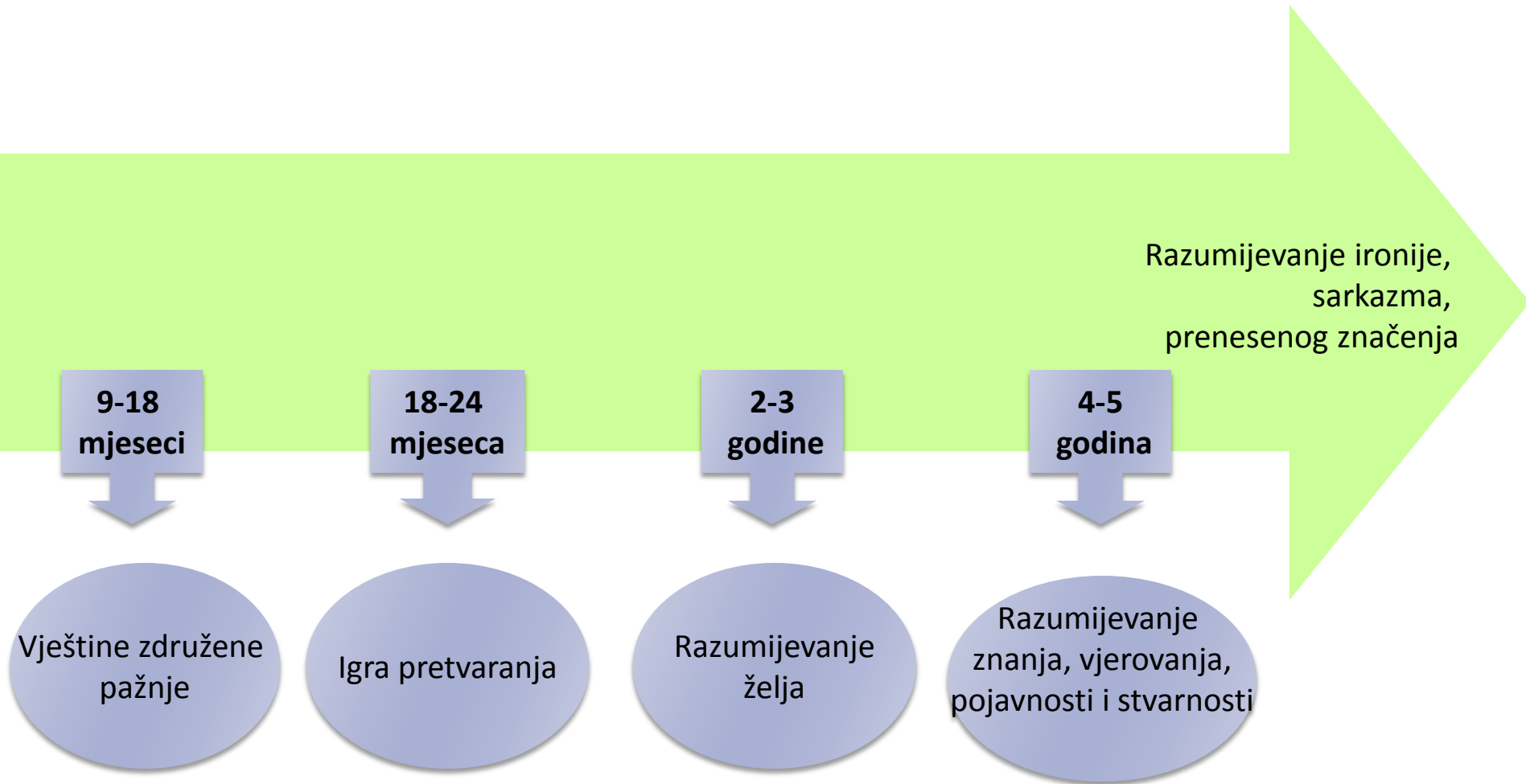

- ▶ Svlači/oblači li se dijete samostalno?
- ▶ Upotrebljava li pribor za jelo?
- ▶ Pere li i briše ruke samostalno?
- ▶ Umiva li se dijete samostalno?
- ▶ Pije li samostalno iz čaše?
- ▶

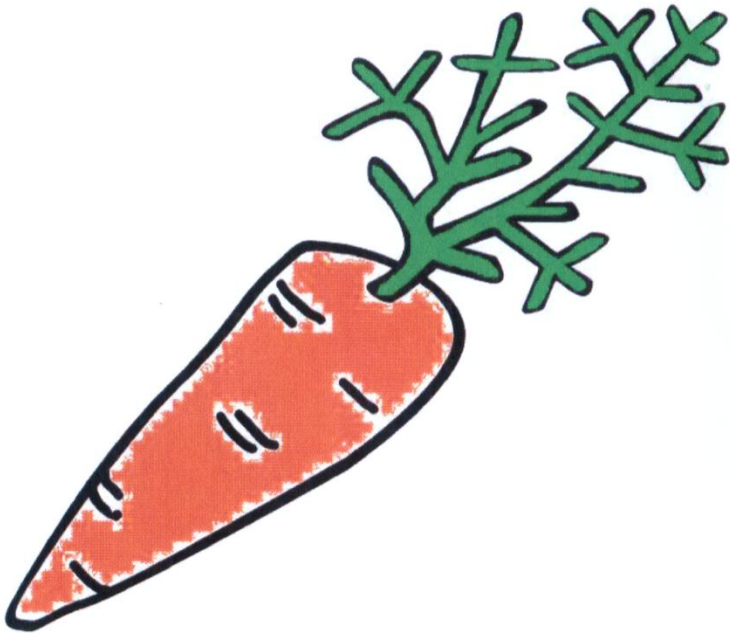
TEST: Vineland ljestvica socijalne zrelosti - II (Sparrow i sur., 2005)

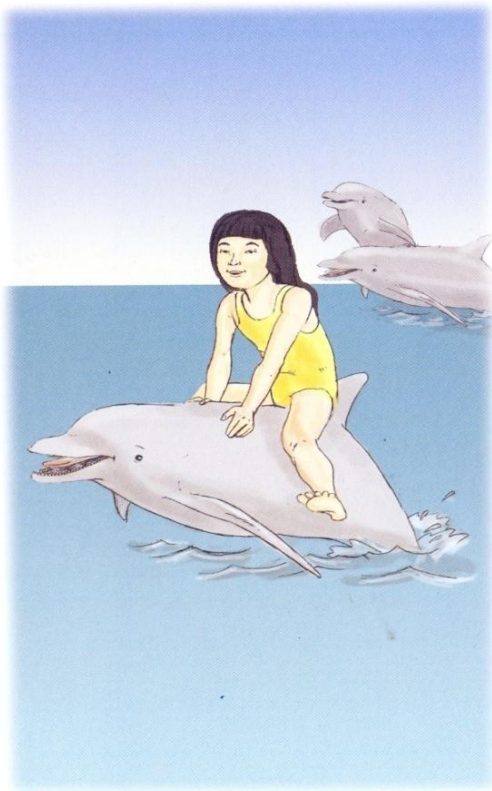
Socijalna kognicija

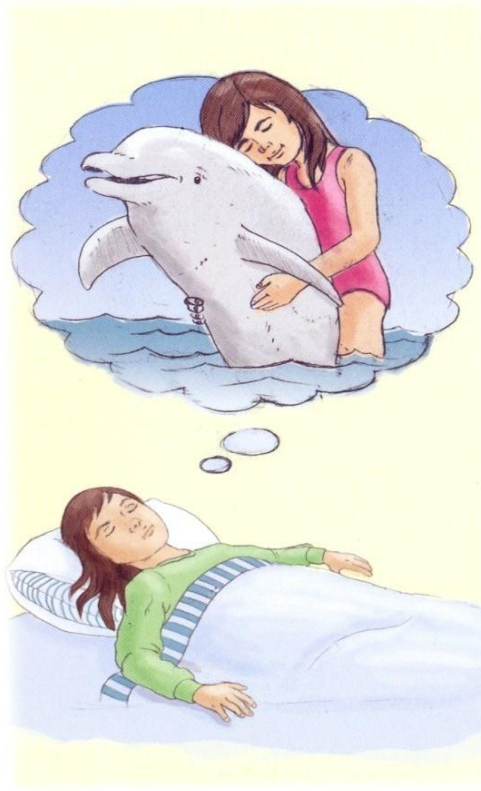
Različite želje
(Mrkva - kolač)

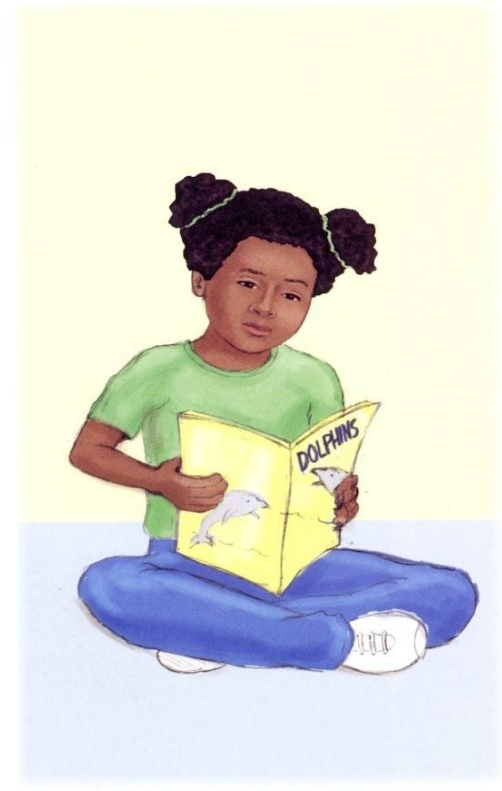
Podljestvica Teorije uma NEPSY-II neuropsihološke baterije testova (Korkman i sur., 2007)

1

2

3

Različita znanja (Sara & Ana)

- pristup znanju
vlastito znanje vs. tuđe znanje

“Stvoriti” razvojni profil djeteta

- Svaku od razvojnih domena NUŽNO je promotriti u odnosu na druge razvoje domene
- Unijeti interpretaciju u rezultate procjene
- Utvrditi u koji tip teškoća se razvojni profil najbolje uklapa

Što nakon procjene?

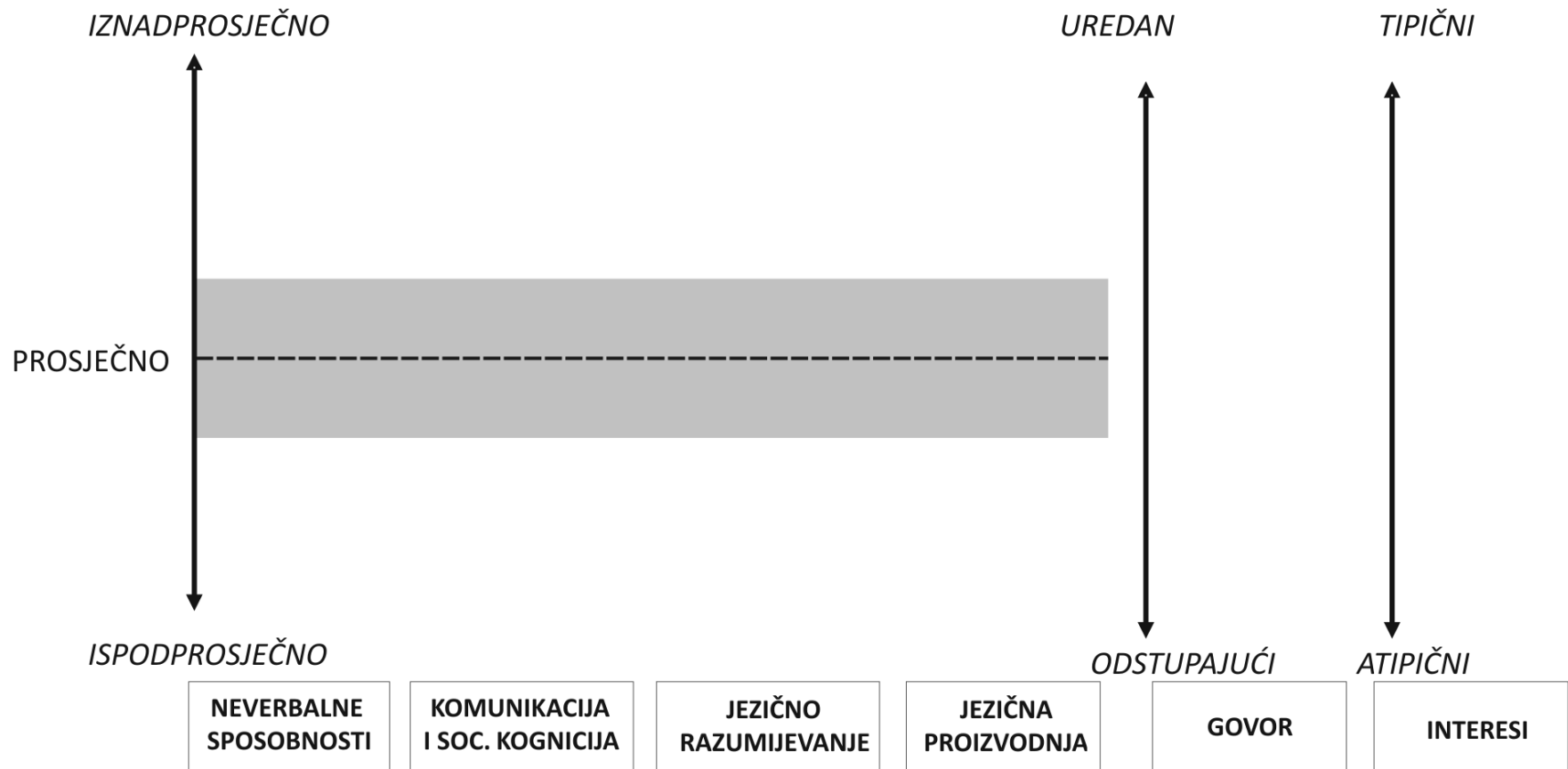
- ▶ Čemu služi dijagnoza?
- ▶ Da li procjena nužno dovodi do postavljanja dijagnoze?
- ▶ Kada ćemo postaviti dijagnozu?
- ▶ Prednosti i nedostaci dijagnoze u različitim državama?

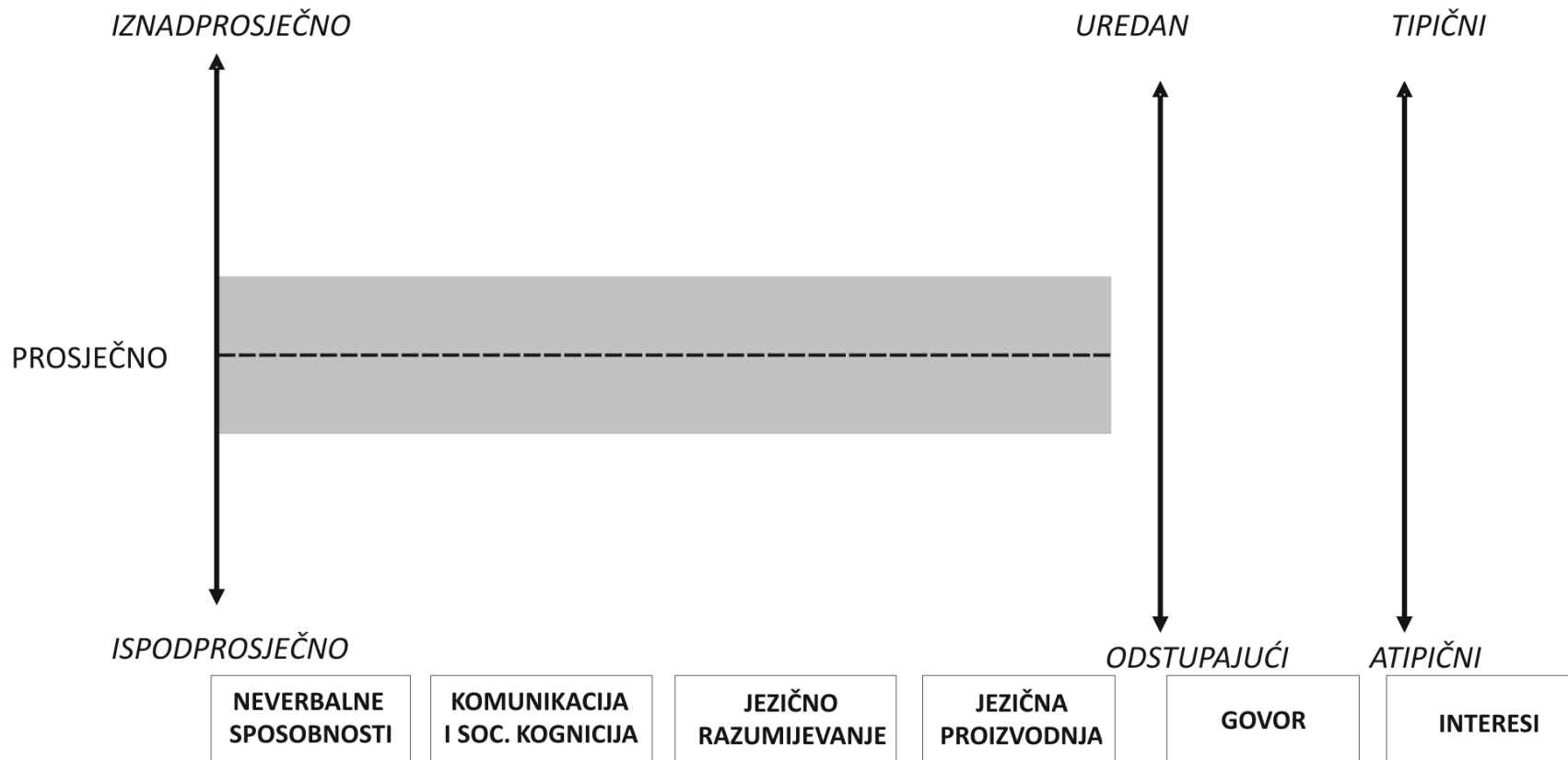
Razvojni profili

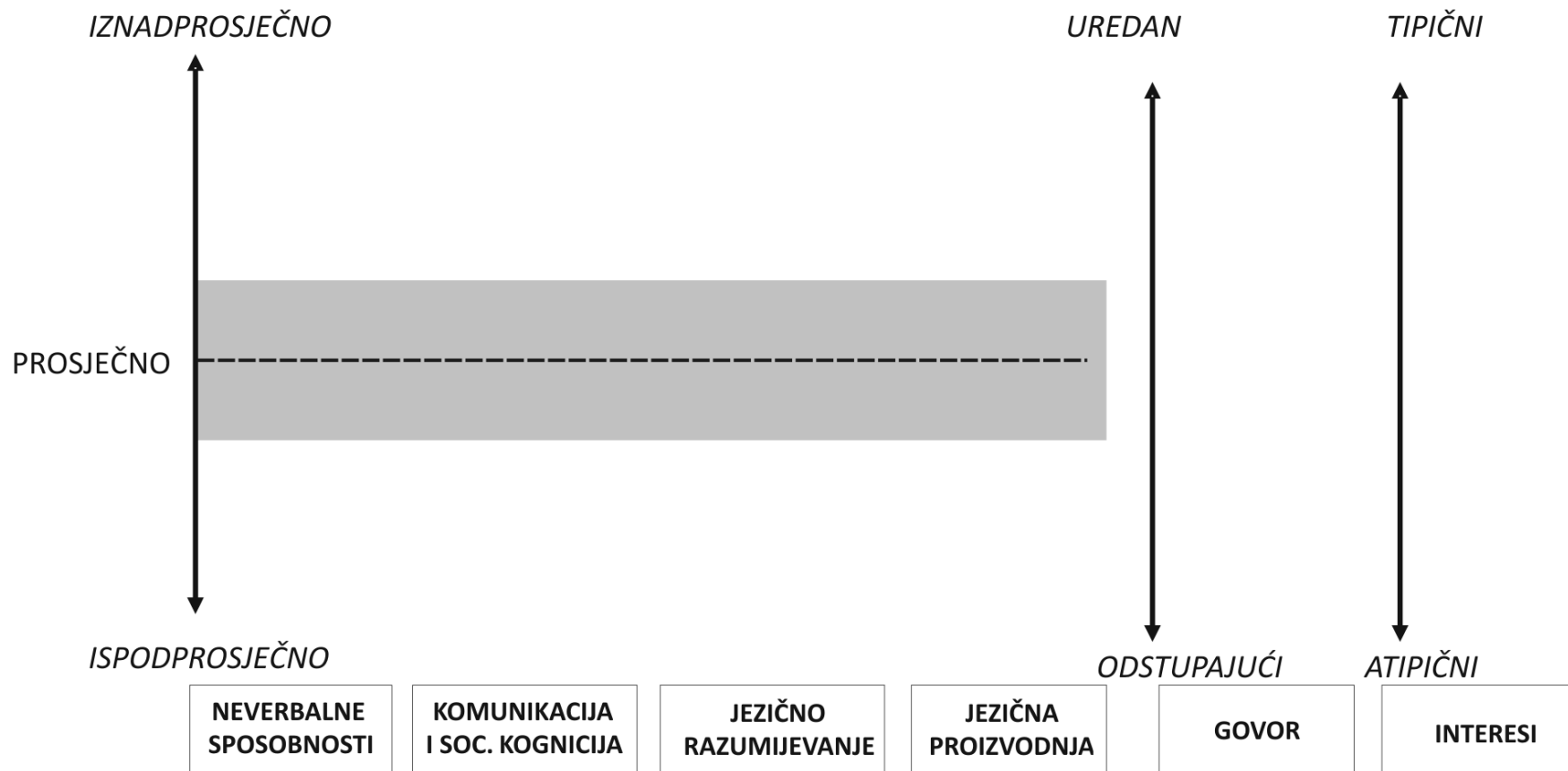
INTELEKTUALNE TEŠKOĆE

POREMEĆAJ IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA

JEZIČNE TEŠKOĆE

GOVORNE TEŠKOĆE

